

הדרך היומית

עלון יומי ללומדי הדרך היומית יו"ל ע"י "מדרשית הדרך היומית פ"ח"

מסכת בבא מציעא - דף לט

!!! מקום זה מיועד להנצחה !!!

עיונים על הדרך

מחתי יש לחשוש שאדם נפטר?

במעשה בסבתא שנשבתה יחד עם בתה, דנו בגמ' לצד שנפטרה בשבי בדין הנכסים וכו'. תוס' (ד"ה דלמא) תמהו מדוע יש לחוש שנפטרה הסבתא, הרי למדנו במסכת גיטין, בעל זקן ששלח גט ממדינת הים, השליח נותן את הגט לאשה ואין חשש שהבעל מת כיון שיש חזקת חיים.

ביארו תוס', שאפשר והסבתא הגיע לגיל גבורות, ובכזה גיל חוששים למיתה, כמבואר בסוגיא בגיטין (כח, א) שמה שאמרו שנותן את הגט בחזקת שהבעל חי דווקא בזמן שלא הגיע לגבורות, היינו גיל פ'. אך בזמן שהגיע לגבורות יש לחוש שהוא חי, ולמהלך אחד בגמ' הגמ' נשאר בקושיא. אך למהלך ב' בגמ' אמרו כיון דאפליגי אפליגי, ביאר רש"י (שם ד"ה כיון) היות והאריך ימים יותר מדרך כל הארץ, אינו כשאר כל אדם להיות קרוב למות, אבל בן פא' או יותר עד צ' קרוב למות.

אך דנו התוס' שלפי המבואר בגמ', לצד שמתה הסבתא היה מקום לחלק את הנכסים בין הבת שנשארה והתינוק, ולכאורה אם הסבתא מתה הבהת שתייה עמה בשבי לא מתה, שהרי מסתבר שאם הסבתא הגיע לגבורות לא, ואם היה מקום לומר שגם הבת הגיע לגיל גבורות ולכן חוששים למיתתה, אז הסבתא עברה את גיל גבורות וע"ז אמרו כיון דאפליגי אפליגי ואין לחוש למיתתה.

תירצו תוס', א. החמירו בנכסי יתומים יותר והחזיקו שהסבתא והבת נפטרו. ב. כיון שהם בשבי יש לחוש יותר שמתו. בראשונה כאן ובגיטין דנו הרבה בקושיות הנזכרות האם יש לחוש למיתת הסבתא איך ומתי. ונאמרו כמה תירוצים עיי"ש.

בפרקב תנאנאל על הרא"ש (גיטין פט) ביאר שנחלקו הרמ"ה ורש"י מה ההגדרה לגיל גבורות, כמבואר למעלה בדעת רש"י, מגיל שמונים ואחת עד תשעים יש לחוש למיתה, ורק אח"כ שנכנס לעישרון של גיל מאה, לא חוששים וע"ז אמרו כיון דאפליגי אפליגי, ובשיטה זו אמרו תוס' לפנינו בסוגיא שהגם הבת הגיע לגיל גבורות, הרי הסבתא בחזקת חיים, כיון שיש לה את ההגדרה כיון דאפליגי אפליגי. אך שיטת הרמ"ה שעד גיל מאה ממש חוששים ל"גבורות", היינו בשמגיל שמונים עד גיל מאה עדיין יש לחוש שמיה בחיים, א"כ ביאר הקרבן נתנאל אפשר להעמיד שהסבתא והבת שתייהן בטווח של בין שמונים למאה (אשה יכולה ללדת בודאי מגיל יג כמבואר בסוגיא בנדה ובסוגיא ביבמות יב, ב) וא"כ יש לחוש שהבת והסבתא שתייהן כבר נפטרו.

אך בכלל הנושא של "חזקת חיים", האם יש לחוש באדם שאינו לפנינו האם נפטר או לא, מחתי חוששים, האם כאשר עוברת תקופה ולא ראינו את אותו אדם יש לחוש שכבר מת. אך פועלת החזקה המגדירה "חזקת חיים" הרי זה דבר שעומד להשתנות. וננסה קצת ללבן את הנושא, ובעיונים על הדרך ביבמות יח, ובגיטין עב דנו כבר בשאלה זו מכמה זוויות.

התוס' ביבמות (יח, א), כתבו לכאורה ככל בעניין, "וי"ל דלאלתר דוקא לא חייש אבל היא פעמים שמאחר זמן גדול מלחלוץ ומליבם אחר חילויי זמן מרובה חיישין שמא ימות לכו"ע. וכו'. למדנו מדברי התוס', אע"ג שבראשית למיתה, בכ"ז יש חילוק בין זמן מועט דלא חיישין. לזמן מרובה שלכו"ע חיישין למיתה.

כתב הפנ"י בגיטין (כח, א) על דברי התוס' שחילוקו בין לאלתר לזמן מרובה, וז"ל ואף שאינו כדאי להשיג על דבריהם במילי דסברא אמנם כמו זר נחשב דא"כ נתת דברי חכמים לשיעורין איזה לאלתר ואיזה זמן מרובה ולע"ז לא אוכל לעמוד על סוף דעתם איזה שיעור שייך בזה לענין חשש מיתה שהוא אחד מהדברים המכוסים מבני אדם וכו' ובאמת קצרה דעתי להשיג על דבריהם בזה. עכ"ל. ודפח"ח.

בשער המלך (פ"ד מסוכה ה"ט) התחבט בדברי התוס', מהו זמן מרובה ומהו זמן מועט. ודקדק לכאור', מהא שאמרו התוס' ישנים ביומא (יג, א ד"ה במיתה) שלמיתה זמן מרובה חיישין, למיתה דיומא לא חיישין. ולפי דבריהן נראה, למיתה בת יומא לא חיישין. א"כ הזמן המועט הוא יום אחד, שלא חוששים למיתה, אולם טפי מכך לכאור' יש לחשוש. והסתפק בכך. (ועיין בריב"ב א' בחידושי ליבמות יח'. שגראה אף מלשונן, שחשש מיתה לחד יומא לא חיישין, שהיא זמן מועט.)

ונקט השעה"מ, שלמעשה שבעה ימים גם כן לא חוששים למיתה. והראיה, שלמדנו בהלכות סוכה, שכדי שדופן הסוכה תהיה כשרה, צריך שתהיה הסוכה ראויה לשבעה שלמדו, "תשבו כעין תדורו" ו"חג הסוכות תעשה לך שבעת ימים", בעינין ראויה לשבעה. וקו"ל, שבהמה ראויה לדופן, ולא חוששים למיתתה בתוך שבעת ימי החג. א"כ מוכח שלא חוששים לשמא ימות, אף בתוך שבעה ימים, א"כ אף שבעה ימים מוגדר לזמן מועט. ולמעשה הניח בצ"ע את גדר הדברים.

יש עוד הרבה סוגיות שבאמת מצאנו כביכול סתירות בנושא, או הלכות הטעונות ביאור לפי רקע הענין. (עי' ברמב"ם הלכות נזירות א, ד; הלכות תרומות ט, א; הלכות סוכה ד, טז, במחצית השקל הלכות תענית תקסח; חכם צבי קק; מג"א (תקסח יג; צ"ח סוכה כג, א; בשער המלך סוכה ד, טז)

והנראה בכל הנ"ל, ועיין היטב בדברי הערוך לנו (יבמות יח, סוכה מו), בראיות שהביא ובמקורות לנידונים. כאשר יש דבר מסוים ומיוחד בתאריך מוגדר בתוך

כלל חיי אדם, ומסתברא מילתא שבדרך כלל אנשים באותו שיהיו של זמן אינם מתים, להא לא חיישין למיתה. וכאשר יש מטרה בחיי האדם אבל אינה בזמן מסוים להגעת המטרה. כלומר, שבעצם יכול לקיימה שעה אחת קודם מיתה. הרי וודאי סוף כל האדם למות, ואין אנו בקיאים כמה ימות ימי עולם לזה האדם, א"כ כל רגע ורגע, חוששים שמא ימות. כל עוד לא הגיע לכלל ימיו, לא נדע מה עשה ומה לא עשה כי היחס הוא לכל ימיו. יסוד זה דק, אך יש בו ההערכה לבגדרת הדיון של "חזקת חיים", דבר קצוב לזמן הגיוני, אין בו חשש מיתה, אך לדבר לא ידוע חוששים למיתה אף בטווח היחסית קרוב. (זה שורש הבנת התירוצ' השני בתוס' לפנינו שבשבי יש להחמיר יותר. ואכמ"ל)

נושא היום: דיני יורד לקרקע שבוי. יורד לירושה

מבואר בברייתא, אם הורידו קרוב לנכסי אדם שאין לפנינו, כאשר חוזר הבעלים מקבל היורד **כדיני ארסי**, דין זה נאמר ב"נכסים נוטשים", היינו הלך למדינת הים ולא שמעו שמת, **לדעת רשב"ג** שדין הנכסים כ"שבוים" היינו שמעו שמת, אך **בנכסים שבויים** אין מוציאים מיד היורד, ואם תפס הרוויח, **וב"נוטשים"** מקבל כדון ארסי בלבד. (לדעת רבנן אף ב"נוטשים" מוציאים מיד היורד.) **בנוסף** הדיו אמור לגבי "**בורח**" שברח מחמת פחד אדם ולא היה זמן בידו לצוות לקרובו לרדת לנכסיו, **דינו** כ"נוטשים" שמקבל כארסי. (בורח מחמת מיסום, הוא כיצא לדעת שאין מורידים לשדה שיש לו לבקש מקרבו שירד.) **שורש הדיון שמקבל כארסי**, היות ומשקיע בקרקע וחושש שיחזור השבוי ויתקנו לו רבנן שיקבל, כדרך המשקיע בכנסי אשתו קונה היכולה למאן. אך **בהשקעה בכנסי אשתו**, לא תיקנו אף לא כארסי אלא מה שהוציא הוציא ומה שאכל אכל למרות שהשקיע הרבה ואכל מעט, כיון שנעשה הדבר במירות דעת.

אמר רב יהודה בשם שמואל, שבוי שהניח קרקע עמוסה בפירות, **בי"ד** יורדים לנכסים ומעמידים אפטרופוס שימנה ארסי שיעבוד בפירות הבעלים. ואח"כ מורידים קרוב להמשך טיפול הקרקע. **ואין בי"ד מעמידים אפטרופוס** לנכסי גדולים שאין ידוע מתי יחזרו, אך ורק לנכסי קטנים ממנים אפטרופוס שהתפקיד קצוב בזמן.

אמר רב הונא, אין מורידים קטן לנכסי שבוי, שמא יפסיד את הקרקע. **אין מורידים קרוב לנכסי קטן**, הקטן אינו יודע ללחוח ויש חשש שהקרוב יהיה בקרקע לצמיתות. **מהלכה זו למד רבא**, שאין תוקף לחזקת ג' שנים בקרקע של קטן אף לאחר שגדל, שאם אדם אחר שאינו קרוב לקרקע, אף לו לא יועיל חזקת ג' שנים כאמור. **אין מורידים קרוב מחמת קרוב לנכסי קטן**, היינו אין מורידים לנכסי הקטן את אחיו מאם של אחיו מאם (של הקטן), שמא לאחר זמן יטען היורד שקיבל את הקרקע בירושה עם אחיו מאב, ואין לו שום קשר לקטן בעל הקרקע.

למסקנת הגמ' אין מורידים לנכסי קטן שום קרוב מאב או מאם מחשש שמא יזכה בקרקע של כדון. **אך בתחילה סברו** שיש אופנים שמורידים קרוב לנכסי קטן, **כאשר קרוב הוא אחיו מאב**, היות ואינו יורש עמו בנכסים מאביו. רק כאשר הם אחים מאב, אמרו שלא ירד אח מאם של האח מאב, כיון שלבסוף יטען שאף הוא יורש, אף מותר להוריד את דרך האח כיון שכלל אינם בירושה משותפת. **אמנם בביתם** שהשכנים יודעים מי קיבל בירושה, יורד אף אח מאם של אח מאב. **וכאשר יש שטר חלוקה** אף בקרקע יורד, היות ויש קול לדבר.

סבתא שנלקחה בשבי יחד עם אחת מבנותיה, ושתיים נשארו בעיר. נפטרה אחת והשאירה תינוק. **זן אביו** מה יעלה בנכסי הסבתא, **לצד שהסבתא נפטרה**, לא ניתן להעמיד את הקרקע ביד הבת, כיון שאין מורידים קרוב לנכסי קטן (שיש לו לכה"פ שליש בנכסים). **ולהעמיד את הקרקע ביד התינוק** לא שייך כיון שאין מעמידים נכסי שבוי ביד קטן. **פסק אביו**, חצי מהקרקע יעמידו אצל הבת. וחצי יעמידו ביד אפטרופוס של הקטן. **לדעת רבא**, מתוך שטעמיהם אפטרופוס על חצי יעמידו על כל הנכסים. **לאחר ששמעו שמתה הסבתא, אמר אביו, שליש** לאחות שירשה. **שליש לקטן** שזה חלקו בירושה. השליש הנוותר מחלקים לשניים (ב' שישיות). **חלק אחד** לאחות שנשארה מדיון קרוב שירד. וחלק שני מעמידים אפטרופוס, לצד שהבת שבשבי חיה, אין מורידים קטן לנכסי שבוי, ולצד שהיא נפטרה לא נותנים לאחות כיון שאין מורידים קרוב לנכסי קטן. **לרבא**, כל השליש הנוותר מעמידים עליו אפטרופוס.

ירש גדול שירד לקרקע אחיו הקטן ברשות, השבוי עבור שניהם כיון שמחל לקטן. **אם ירד שלא ברשות** לא יקבל כלל. **כ"ז למדנו** ממסקנת המעשה בדברי רב חסדא למרי בר איסק כפי שיבואר.

טען אדם למרי בר איסק שהוא אחיו ומגיע לו חלק בירושה. אמר מרי בר איסק איני מכירך. **בא לפני רב אבא**, אמר להם אחת שאינו צריך להכירך כמעשה אחי יוסף שלא הכירוהו, ועליך מוטל להביא ראיה שאתה אחיו. אמר ה"אח" יש לי עדים מהפחדים לבא מחמת פחד ממרי בר איסק. **אמר רב חסדא** שמרי בר איסק יביא עדים שאינו אחיו. אע"ג שהמוציא מחברו עליו הראיה, אף כיון שמרי בר איסק היה אדם אלים **פסק רב חסדא** שעליו חובת הראיה. אמר מרי בר איסק שלכאורה אין תועלת שיביא עדים, שהרי מפחדם אולי ישקרו. אמר רב חסדא אין חשש. **לכסוף באו עדים שהוציא אחיו**, וטען האח שמגיע לו מכל השבח שהשבוי מחל מרי בר איסק, **פסק רב חסדא** **שנשאו לו אף בשבח** שהשבוי מחל מרי בר איסק מחמת הדיון שנכסים שירשו אחיל קטנים וגדולים חולקים בשווה בשבח שהשבוי הגדולים. **אבוי תמה**, שכאן לא מחל מרי בר איסק על השבח שהשבוי. **רב אמי טען** שלכה"פ מגיע למרי בר איסק כדון יורד המקבל כארסי. **אך טען רב חסדא**, א. כאן ירד שלא ברשות. ב. אין מורידים קרוב לנכסי קטן והאח היה קטן ולכן לא יקבל אף לא כארסי. והסכים רב אמי.